

DR. SEIT LIPA (PRISHTINË)

REZOLUTA E BUJANIT DHE ATAKIMI I SAJ IDEOLOGJIK E SHTETËROR SERB

Një ndër aktet më të rëndësishme në historinë e re të popullit shqiptar në Kosovë, të miratuar gjatë Luftës së Dytë Botërore, e përbën padyshim Rezoluta e Konferencës Krahinore Nacionalçlirimtare, që u miratua në Bujan, më 31 dhjetor, dhe më 1 e 2 janar 1944.

Rezoluta e Bujanit, është një nga dokumentet themelore mbi të cilën mbështetet kërkesa e shqiptarëve të Kosovës për pavarësinë e plotë të fituar me pjesëmarrjen e tyre të drejtpërdrejtë në luftën e përbashkët kundër okupatorit fashist.

Rezoluta shprehu njëkohësisht vullnetin e popullit të Kosovës që, pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore, problemi kombëtar i popullit shqiptar të zgjidhej përfundimisht me bashkimin e trojeve të tij etnike. Pra, statusi i pavarur i Kosovës, ishte rrjedhojë, në radhë të parë, i përbërjes kombëtare shqiptare të saj dhe i luftës së popullit për liri e pavarësi. Në këto rrethana shqyrtimi i kësaj problematike paraqet interes si nga aspekti i përcaktimit të statusit juridiko-politik të Kosovës pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore, por edhe nga aspekti i masave të ndërmarra nga serbosllavët kundër këtij statusi, gjë që u reflektua drejtpërdrejt në të drejtat e popullit shqiptar në Kosovë. Për këtë arsye, shqyrtimi, qoftë dhe në vija të përgjithshme, i statusit të Kosovës në vitet e luftës ka një rëndësi të posaçme, pasi ai na lejon që të shikojmë karakterin e masave të ndërmarra në periudhën e mëvonshme kundër vendimeve dhe rezolutës së Konferencës së Bujanit, si edhe kundër statusit politiko-juridik të saj.

Kosova doli në fund të Luftës së Dytë Botërore si një njësi politike-territoriale autonome, me po ato të drejta, organe dhe attribute që kishin edhe njësitë e tjera federale të Jugosllavisë. Këto attribute dhe karakteristika të përbashkëta u shprehën në radhë të parë në krijimin dhe në funksionimin e organeve më të larta të pushtetit, të partisë dhe të ushtrisë, të cilat vareshin drejtpërdrejt nga organet më të larta analoge të Jugosllavisë.

1. Në Kosovë organi më i lartë i pushtetit ishte Këshilli Krahinor Nacionalçlirimtar për Kosovën dhe Rrafshin e Dukagjinit, i cili në mbledhjen e parë të tij miratoi Rezolutën e Konferencës së Bujanit.

2. Në Kosovë organizata e partisë udhëhiqej nga Komiteti Krahinor i PKJ. Pas përfundimit të luftes kjo organizatë përqendroi në duart e saj të gjithë veprimtarinë politike që zhvillohej në atë njësi.

3. Në Kosovë u krijua dhe veproi Shtabi Kryesor i UNÇ, i cili kishte për detyrë që të drejtonte veprimet ushtarake në atë njësi dhe që varej nga Shtabi Suprem i UNÇ të Jugosllavisë.

Themelimi i organit më të lartë të pushtetit në Kosovë, i cili kishte për qëllim që të punonte për zgjerimin e rrjetit e të veprimtarisë së organeve bazë të pushtetit dëshmonte se Kosova ishte njësi e caktuar politike-territoriale dhe këtë funksion do ta

shtrinte dhe do ta zbatonte në një territor të përcaktuar shumë qartë.

Në aktin e themelimit të organit më të lartë të pushtetit, me po ato të drejta e detyra si edhe me organet më të larta të pushtetit që krijuan popujt e tjerë të Jugosllavisë, Kosova përmbushi elementin më të rëndësishëm të konstituimit të saj si njësi federale në kuadrin e shtetit të ri jugosllav që po formohej në baza federative. Nëpërmjet tij u krijua baza e elementit konstituiv të kësaj federate, e cila, si e tillë, u sanksionua edhe me Kushtetutën jugosllave të vitit 1974.

Kërkesa e organizatës së partisë në Kosovë, që të kishte Komunitetin e vet krahinor, si organin më të lartë politik dhe udhëheqës, filloi të realizohej që nga viti 1937. Komiteti Krahinor i PKJ për Kosovën dhe Rrafshin e Dukagjinit, i cili, sipas parimeve komuniste u bë organi drejtues i organeve të pushtetit, të formacioneve ushtarake dhe të organizatave të tjera politike, u formua në atë kohë në fshatin Maja e Zezë afër Pejës.

Komiteti Krahinor i PKJ për Kosovën e Rrafshin e Dukagjinit kishte të njëjtat të drejta dhe detyra si edhe organet e tjera analoge që u krijuan në njësitë e tjera federale të Jugosllavisë.

Një element i rëndësishëm, që dëshmon për konstituimin e Kosovës, si njësi federale me status të veçantë e të njëjtë me atë të njësive të tjera federale të Jugosllavisë, ishte formimi i Shtabit Kryesor të UNÇ për këtë trevë. Shtabi Kryesor i Kosovës u formua në atë kohë kur u krijuan edhe shtetet kryesore të njësive të tjera federale. Shtabi kishte për detyrë të udhëhiqte veprimtarinë e formacioneve partizane në Kosovë dhe në to, në fund të luftës, u inkadruan rreth 53 000 luftëtarë.

Organi ushtarak i Kosovës, i cili kishte për detyrë që të organizonte dhe të drejtonte veprimtarinë e reparteve partizane në këtë trevë u konstatua si Komiteti Ushtarak më 7 korrik të vitit 1941. Ndërkohë, në fund të vitit 1941, u formua Shtabi Kryesor i Përkohshëm i LNÇ për Kosovën dhe Metohinë¹, i cili, në fund të prillit të vitit 1943, u shndërrua në Shtabin Kryesor të UNÇ për Kosovën dhe Rrafshin e Dukagjinit².

Pas mbarimit të Luftës së Dytë Botërore me atributet e përmendura Kosova doli si njësi federale e pavarur, ndërsa populli shqiptar shpresonte për realizimin e aspiratave të veta në bazë të vendimeve të paraqitura në Rezolutën e Konferencës së Bujanit. Këto shpresa jo vetëm që nuk u realizuan, por udhëheqji e PKJ, pa përfunduar plotësisht lufta, ndërmoi një radhë masash politike dhe ushtarake, me anën e të cilave ajo i atakoi drejtpërdrejtë këto vendime.

Për përgatitjen e skenarit kryesor për manipulime politike dhe ushtarake në dëm të popullit shqiptar një rol të posaçëm luajti Dr. Vasa Çubriloviç, i cili në nëntor të vitit 1944 paraqiti një projekt të ri antishqiptar. Siç tregoi praktika e mëvonshme, ky projekt u shërbeu dhe u zbatua nga organet shtetërore dhe politike të ish-Jugosllavisë, më parë nga J.B.Titoja, ndërsa sot nga trashëgimtarët e tij Dr.Qosiç e S.Milosheviç.

Masat kundër zbatimit të Rezolutës së Bujanit filluan më 8 shkurt 1945, kur me vendim të Shtabit Suprem të UNÇJ, të komanduar nga J.B.Titoja³, Kosova u vu nën administrimin ushtarak. Me atë rast kuadrot që u zgjedhën për drejtimin e Administratës Ushtarake erdhën nga viset e tjera të Jugosllavisë dhe ishin me përkatësi Kombëtare serbe e malazeze. Kështu, Fadil Hoxha ishte shkarkuar nga detyra e komandantit të Shtabit Kryesor të UNÇ të Kosovës, ndërsa në bazë të urdhëresës për

aplikimin e Administratës Ushtarake në Kosovë, drejtimi i saj iu besua kolonelit Sava Dërleviq, që nuk kishte vepruar asnjëherë aty, por erdhi posaçërisht nga Bosnja.

Për përcaktimin e statusit të Kosovës në përbërje të Federatës Jugosllave rëndësi të posaçme ka mbledhja që u bë në Beograd, më 18 shkurt 1945, në të cilën morën pjesë disa nga udhëheqësit kryesorë të KQ të PK të Jugosllavisë me E.Kardelin në krye, si edhe Fadil Hoxha dhe "të disa shokëve të tjerë"⁴.

Në këtë takim, për të cilin nuk ka material arkivor, por vetëm shpjegime të Fadil Hoxhës, u shtrua çështja e rregullimit të statusit të Kosovës dhe për këtë problem u potencuan tri solucione të mundshme:

- Solucioni i parë ishte që Kosova t'i bashkohej Shqipërisë;
- Solucioni i dytë shtronte mundësinë e copëtimit të Kosovës midis njësive të tjera federale, Malit të Zi, Maqedonisë dhe Serbisë;
- Solucioni i tretë parashikonte që Kosova të konstituohet si njësi autonome dhe, si e tillë, ajo t'i bashkohej Serbisë Federale.

Solucioni i parë u hodh poshtë nga "udhëheqja e lartë e Jugosllavisë", sepse, sipas saj, kjo zgjidhje ishte e paralizueshme për shkaqe ekonomike dhe ngaqë Shqipëria ishte në një situatë të vështirë ekonomike.

Ndërkaq në atë mbledhje nuk u pranua as solucioni i dytë. Përfaqësuesit e Kosovës nuk u pajtuan me copëtimin e saj, sepse, sipas tyre, Kosova ekzistonte si njësi e caktuar, ajo ishte pjesëmarrëse e LNÇ dhe madje i kishte edhe organet e veta. Përfundimisht, në mbledhje u "rekomandua solucioni i tretë dhe më fatlum", që Kosova të konstituohet si njësi autonome. Si e tillë, ajo do t'i bashkohej ndonjëres prej njësive federale të Jugosllavisë dhe konkretisht Serbisë Federale.

Është për të theksuar se të gjitha argumentet e paraqitura në atë kohë për të ardhmen e Kosovës ishin në kundërshtim të plotë me Rezolutën e Konferencës së Bujanit, në të cilën ishte përcaktuar e sanksionuar qartë se çështja e statusit të Kosovës ishte një problem që ishte zgjidhur nga përfaqësuesit e popullit gjatë viteve të luftës.

Zgjidhja që u përpunua dhe u përcaktua për të ardhmen e Kosovës nga udhëheqja e PKJ u realizua në seancën e Këshillit Krahinor të KAKM, që u mbajt në Prizren më 7, 8 e 9 korrik të vitit 1945. Me atë rast u bë konstituimi formal i Kosovës si njësi autonome, u miratua rezoluta tjetër krejtësisht në kundërshtim me atë të Konferencës së Bujanit dhe që theksonte se Kosova si njësi autonome i bashkohej Serbisë Federative⁵.

Mbledhja e Këshillit Krahinor të KAKM, që u mbajt në Prizren, u organizua në kushte jonormale, sepse në Kosovë, më 8 shkurt 1945, ishte vendosur të aplikohet Administrata Ushtarake. Në këto kushte statusin e Kosovës në krahinën e Federatës Jugosllave e vendosën forumet më të larta të partisë e të pushtetit në Jugosllavi dhe jo popujt që jetonin në atë trevë. Nga ana tjetër, po në këtë mbledhje u vendos gjithashtu që të pranoheshin të gjitha vendimet e Këshillit Krahinor Nacionalçlirimtar, të miratuara në mbledhjen e parë, pra në mbledhjen e Bujanit.

Akti i ndërmarrë nga pushteti serb kundër Rezolutës së Konferencës së Bujanit, në korrik të vitit 1945, nuk mund të kishte efekt juridik dhe politik. Rezoluta e Bujanit ishte miratuar nga Këshilli Nacionalçlirimtar i Kosovës, i cili ishte organ legjitim dhe ajo mund të abrogohej vetëm nga po ai organ. Për më tepër, me vendimet e miratuara në Mbledhjen e Dytë të Këshillit Krahinor të KAKM, që u mbajt në

Prizren, u pranuan edhe një herë vendimet e Këshillit Krahinor Nacionalçlirimtar që nga themelimi i tij.

Sulmi i qarqeve politike serbe në pushtet kundër Kosovës synoi, para së gjithash, degradimin dhe eliminimin e statusit juridik dhe politik të saj si njësi federale, mohimin e attributeve të saj për autonominë e plotë, në rregullimin e brendshëm të marrëdhënieve ekonomike-shoqërore brenda krahinës.

Një nga hapat më të rënësishëm të ndërmarrë nga pushteti serb për degradimin e statusit të Kosovës e përbënte suprimimi i të drejtës së saj të përcaktuar që në vitin 1945, për t'u përfaqësuar në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe nëpërmjet delegacionit të saj të veçantë në Kuvendin Federativ. Ligji Kushtetues i RS të Serbisë i vitit 1953 parashikonte që delegacioni i pavarur i Kosovës nuk do të ekzistonte më si i tillë, por ai do të "shkrihej" në përbërje të delegacionit të Serbisë.

Me këtë goditje që iu bë subjektivitetit konstituiv të Kosovës si njësi federale u hap rruga për rrënimin e plotë të autonomisë së saj në pikëpamje të organizimit politik dhe shtetëror si edhe eliminimit të institucioneve e organizmave politike-shoqërore. Kështu organizatat politike dhe institucionet shtetërore e humbën statusin krahinor, ndërsa u mbyll gjyqi suprem i Kosovës si instanca më e lartë gjyqësore në Kosovë.

Këto atakime dhe kjo gjendje vijoi deri në vitin 1966, kur u mbajt Plenumi IV i KQ të LKJ, në të cilin u dënua veprimtaria e organeve federative, republikane e krahinore të punëve të brendshme si edhe e instancave më të ulta të këtij shërbimi.

Pas atij Plenumi, pasoi një periudhë gjatë së cilës sulmi i pushtetit serb kundër Kosovës u ndërpre dhe filloi liberalizimi i marrëdhënieve politike-shoqërore edhe në Kosovë. Statusi juridik e politik i Kosovës u rimëkëmb me amendamentet e vitit 1968 në Kushtetutën e RSFJ dhe veçanërisht me miratimin e Kushtetutës së Kosovës më 1974. Në këtë kushtetutë u përcaktua rishtazi pozita e Kosovës si njësi federale e Federatës Jugosllave dhe në të u përcaktuan tri funksionet shtetërore të kësaj njësie federale, legjislativ e normativ, ekzekutiv dhe gjyqësor.

Periudha gjatë së cilës Kosova funksionoi si njësi federale, krahas njësive të tjera të Federatës Jugosllave dhe me Kushtetutë të vetën si aktin më të lartë juridik, vazhdoi deri në vitin 1981, kur organet më të larta të Federatës Jugosllave, nën pretekstin e luftës kundër kundërrevolucionit, shpallën gjendjen e jashtëzakonshme në Kosovë, ndërmorën masa të jashtëzakonshme ushtarake, policore dhe politike. Me masat e njëjta që u morën edhe nga forumet e Republikës së Serbisë rifilloi procesi i goditjes dhe i eliminimit të statusit të Kosovës, proces që u mbyll në korrik të vitit 1990 me suspendimin e plotë të Kuvendit të Kosoves nga ana e Kuvendit të Serbisë. Me këtë veprim, për herë të parë në historinë e Federatës Jugosllave u aplikua masa e suspendimit të një organi legjitim të një njësie federale nga organi i rangut të njëjtë të një njësie tjetër federale, madje të gjithë deputetët e Kuvendit të Kosovës në mënyrë kolektive u vunë përpara kërcënimit për t'u ndjekur penalisht.

Në procesin e përpjekjeve të vazhdueshme të pushtetit serb për të anuluar autonominë e Kosovës dhe për të penguar funksionimin e organeve legjitime të saj bën pjesë edhe veprimi i organeve serbe për të shkatërruar sistemin e organeve gjyqësore. Këto masa arritën kulmin e tyre me suprimimin sërish të Gjyqit Suprem, si instanca më e lartë gjyqësore e Kosovës.

Pas shpalljes së masave të jashtëzakonshme pushteti serb dhe shërbëtorët e tij

sulmuan me ashpërsi Rezolutën e Konferencës së Bujanit. Ata kërkuan me insistim nga Komiteti Krahinor i LK të Kosovës, që drejtohej nga Azem Vllasi, shqyrtimin e përmbajtjes ideologjike të saj, dhe pavarësisht nga fakti se rezoluta ishte një akt i miratuar nga organet përfaqësuese legale të popullit dhe jo në mbledhjen e Komitetit Krahinor të LK të Kosovës.

Rrjedhojat e sulmit ideologjik, që u ndërmorën kundër Rezolutës së Bujanit, u dukën shumë shpejt. Kështu, krijuesit serbë në Kosovë refuzuan të pranonin "Shpërblimin e dhjetorit", shpërblim që ishte caktuar për nder të Konferencës së Bujanit dhe u jepej krijuesve të lëmenjve të artit dhe të shkencës për arritje të mëdha në këto fusha.

Por për pushtetin serbosllav masat ideologjike kundër Rezolutës së Bujanit, të ndërmarra nëpërmjet vendimeve të Komitetit Krahinor të LK të Kosovës, ishin të pamjaftueshme. Për këtë arsye, për ta denigruar dhe anuluar atë, u ndërmorën një sërë masash të tjera edhe nga forumet shtetërore. Kështu, Kuvendi Federativ në seancën e Dhomës Federative të dhjetorit të vitit 1988 miratoi konkluzionin⁷ që shpallte se Rezoluta e Bujanit ishte në kundërshtim me vendimet e Mbledhjes së Dytë të KANÇ të Jugosllavisë.

Sipas vendimeve të Dhomës Federative, Kuvendi i Kosovës ishte i detyruar të ndërmernte masat përkatëse për të hequr nga sistemi juridik i Kosovës të gjitha aktet që lidheshin me Rezolutën e Bujanit. Në konkluzionet e arritura me këtë rast nga ky organ i Kuvendit Federativ të RSFJ, u miratuan vendimet e Mbledhjes së Këshillit Krahinor të Kosovës, që u mbajt në Prizren në korrik të vitit 1945. Sipas përfaqësuesve të forumeve federative, vendimet e mbledhjes së Prizrenit u kundërviheshin atyre të Konferencës së Bujanit, gjë që nuk ishte plotësisht e vërtetë, sepse në mbledhjen e Prizrenit u miratuan tërë puna dhe vendimet e marra në Kuvendin e Bujanit, si edhe puna e veprimtaria e Këshillit Nacionalçlirimtar të Kosovës që nga themelimi e deri në ditën e mbajtjes së Kuvendit të Prizrenit⁸.

Sulmi i shovinizmit serb kundër Rezolutës së Bujanit synon eliminimin e statusit juridik dhe politik të Kosovës dhe, përmes saj, kufizimin e likuidimin e të drejtave kombëtare të shqiptarëve, siç dihet, përbërja kombëtare me shqiptarë e Kosovës ka qenë faktori kryesor që ka përcaktuar konstituimin e autonomisë së saj. Për këtë arsye, sulmi kundër statusit autonom të Kosovës është sulm i drejtpërdrejtë kundër pozitës kombëtare të shqiptarëve në ish-Jugosllavi.

Sulmi dhe kundërvënia e shovinistëve serbosllavë kundër pavarësisë kombëtare të shqiptarëve ka për qëllim të pengojë zhvillimin e natyrshëm dhe historik të tyre. T'i bëjë të pamundur Republikës së Kosovës zhvillimin e veprimtarisë si bashkësi shtetërore e juridike autonome dhe për t'i rregulluar marrëdhëniet ekonomike e shoqërore dhe politike-shoqërore në mënyrë të pavarur dhe autonome. Por, pa realizimin e këtyre të drejtave të natyrshme dhe historike të popullit shqiptar, nuk do të ketë qetësi në Gadishullin Ballkanik. Si populli më i vjetër në këto troje, populli shqiptar duhet t'i gëzojë të gjitha të drejtat, në mënyrë që të marrë fund njëherë e përgjithmonë dhuna e terrori serbosllav dhe ai të bëhet zot në shtëpinë e vet.

⁷ K. Saliu, *Lindja, zhvillimi, pozita dhe aspektet e autonomitetit të KSA të Kosovës në Jugosllavinë socialiste*, Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore, Prishtinë, 1984, f. 149.

2 *Po aty.*

3 *Arkivi Ushtarak Historik*, Beograd, "Naredba u uvodjenju Vojne Uprave na Kosovu i Metohiji", dok.str.pov.od 8.II.1945 god.

4 Për këtë takim në Beograd foli Fadil Hoxha në tryezën e rumbullakët, të mbajtur në Institutin e Historisë së Kosovës në Prishtinë, më 26 qershor 1990.

5 *Këshilli Populluer Krahinuer i KAKM 1943-1953*, Prishtinë, 1955.

6 S.Lipa, *Ndarja administrative e funksioni gjyqësor në Kosovë, më 1945-1950*, në: "Kosova", nr.6, Prishtinë, 1977, f.382.

7 Seanca e Dhomës Federative është mbajtur në Beograd, më 13 dhjetor 1988.

8 *Këshilli Populluer Krahinuer i KAKM 1943-1953*, Prishtinë, 1955.